

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОГО ТА ВИРОБНИЧОГО ПРОСТОРІВ У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ ВИХОВАНOSTІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Попадич Олена Олександрівна
м.Ужгород

У статті розглянуто роль навчального та виробничого простору у формуванні правової вихованості майбутніх фахівців як важливої проблеми професійної підготовки спеціалістів; визначено компоненти (професійно-правова обізнаність, професійно-правова розвиненість та готовність до правомірної професійної діяльності) правової вихованості майбутніх фахівців комп'ютерної галузі; доведено, що правова підготовка фахівців комп'ютерного профілю повинна бути багаторівневою та інтегрованою, а також, що професійна діяльність фахівців комп'ютерного профілю є поліфункціональною і широкопрофільною.

Ключові слова: правове виховання, правова вихованість, навчальний простір, виробниче середовище, студент вищого навчального закладу, майбутній фахівець комп'ютерної галузі.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. У сучасних умовах правова вихованість набула глобального значення. Вихідні концептуальні положення щодо правової освіти та правового виховання майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки відображені у законах України "Про освіту", "Про вищу освіту", Національній доктрині розвитку освіти, Національній програмі правової освіти населення (Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992), Концепції Комплексної програми профілактики правопорушень (розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 березня 2006 р. № 116-р), Указі Президента України від 9 червня 2006 р. № 509 "Про Концепцію формування системи безоплатної правової допомоги в Україні", інших нормативних документах. У контексті державних документів правове виховання визначається оптимальними характеристиками, які дають змогу максимально гнучко формувати професійні якості та ціннісні орієнтації студента, узгоджуючи його освіту з потребами суспільства та вимогами діяльності у сфері інформаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питання про роль навчального та виробничого просторів у формуванні правової вихованості майбутніх фахівців, які належать до певної соціальної і професійної групи (у нашому випадку це комп'ютерна галузь), є особливо актуальним, оскільки його розгляд дозволить вирішити суперечку між науково обґрунтованими вимогами до рівня правової підготовки майбутніх фахівців комп'ютерної галузі та рівнем їх практичної готовності до застосування правових знань у професійній діяльності, суперечку, яку породжує сучасний стан освіти, що є наслідком недостатньо ефективної системи правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі.

Різні аспекти зазначеної проблеми розглядалися у працях багатьох дослідників, зокрема: особливості навчально-виховного процесу та правове виховання особистості (Г.Балл, І.Бех, А.Галєєва, А.Стаканков, Ю.Сурмяк, М.Фіцула); формування правових знань (Т.Головань, М.Городиський, І.Дарманська, В.Оржеховська, О.Скакун), особливості підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного

профілю (Р.Горбатюк, Г.Козлакова, Н.Морзе, Н.Пожар, О.Романишина, М.Шерман) та ін.

Разом з тим аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження свідчить, що, незважаючи на вагомий результат досліджень і численні пошуки (розвиток правової освіти та правової педагогіки; запобігання неправовій поведінці та обґрунтування напрямів правової профілактики; визначення змісту правової освіти), залишилися поза увагою дослідників важливі аспекти (роль навчального та виробничого просторів у формуванні правової вихованості майбутніх фахівців) правового виховання у вищих навчальних закладах.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Правове виховання слід розглядати як різнобічний та послідовний процес, змістом якого є, перш за все, правова освіта, навчання основ права. Оскільки аналіз сучасної наукової літератури засвідчує, що у ній відсутнє узагальнене висвітлення ролі навчального та виробничого просторів у формуванні правової вихованості майбутніх фахівців, то ця проблема, на нашу думку, потребує ретельного наукового дослідження.

Мета статті: проаналізувати роль навчального та виробничого просторів у формуванні правової вихованості майбутніх фахівців, які належать до певної соціальної і професійної групи (у даному випадку це комп'ютерна галузь) та розглянути проблему їх підготовки шляхом правового виховання до вирішення професійних правових завдань.

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше проведено аналіз ролі навчального та виробничого просторів у формуванні правової вихованості майбутніх фахівців комп'ютерної галузі як важливої проблеми підготовки спеціалістів вказаного профілю, що, на нашу думку, складається з оптимізації управління навчально-виховним процесом на основі використання сучасних педагогічних технологій та за цих умов, стає домінуючою здатністю перебудувати систему власної професійної діяльності, враховуючи соціально значущі цілі та нормативні вимоги.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Якісним показником виховання є вихованість особистості. Вихованість найповніше характеризує людину як громадянина суспільства, світу, носія, захисника, творця етнокультурних і загальнолюдських цінностей – духовних, світоглядних, етичних, естетичних, гуманних, демократичних, правових, екологічних, трудових тощо. Розрізняють деякі види вихованості, зокрема правову вихованість. Правова вихованість є найважливішою психолого-педагогічною та соціально-правовою характеристикою особистості, вона неподільно пов'язана із загальною вихованістю, відбиває ступінь її всебічності та гармонійності. Ми виокремлюємо поняття правової вихованості майбутніх фахівців, які належать до певної соціальної і професійної групи (у даному випадку це комп'ютерна галузь). Обґрунтовуючи розуміння правової вихованості майбутніх фахівців комп'ютерної галузі, ми врахували вплив виробничого простору, в якому фахівець комп'ютерної галузі здійснює свою професійну діяльність. Інформаційний простір є однією з підсистем соціокультурного середовища й існує як сукупність таких, що історично склались, і соціально обумовлених зовнішніх

чинників, обставин та ситуацій [9, с.71].

Під час дослідження проблем правового виховання науковці беруть до уваги той факт, що таке виховання нерозривно пов'язане й реалізується через правову освіту (навчальний простір) – безпосереднє отримання знань. Основними недоліками проблеми правової освіти є (навчального простору) такі: недостатнє науково-практичне насичення правової освіти, недостатня правова інформованість студентів, слабкий зв'язок освіти з суспільною практикою, невміння деяких викладачів сформулювати у студентів усвідомлення необхідності правового самовиховання. Існують певні проблеми, з якими зіштовхується сучасне українське студентство у процесі правової освіти. Вони пов'язані з професійною орієнтацією та невдоволенням значної частини студентів майбутньою професією. Вихованці вищів гостро відчують відсутність у нашому суспільстві чіткої системи правовиховної роботи, визначення цінностей та ідеалів для виховання молоді у сучасних умовах. Це також незадоволеність рівнем професійної підготовки студентства, їх матеріальним станом, складністю працевлаштування, а також кризовий стан суспільства в цілому, соціальна напруга та девіація студентської молоді тощо [7, 53].

Таким чином, у найближчому майбутньому від рівня правової вихованості молодого покоління залежатиме науковий, технічний, виробничий, соціально-економічний потенціал народного господарства та добробут народу України, як і будь-якої іншої держави.

Ми визначаємо правову вихованість майбутніх фахівців комп'ютерної галузі як системну, педагогічно сформовану, особистісну якість, як інтегрований прояв професійно-правової обізнаності, професійно-правової розвиненості та готовності до правомірної професійної діяльності у комп'ютерній галузі [7, с.72].

Провідні дослідники цієї галузі пропонують методичні прийоми підвищення ефективності навчання фахівців комп'ютерного профілю, а саме: С.Гулько [2] встановлено, що формування системи знань про інформаційні технології базується на основі використання активних методів навчання, реалізації модульно-рейтингової технології організації навчального процесу; Г.Шугайло [11] доводить необхідність упровадження диференційованого підходу до навчання комп'ютерним технологіям майбутніх вчителів інформатики; у роботі В.Дем'яненко [4] вказано на необхідність доповнення змісту навчання майбутніх учителів інформатики компонентами вивчення апаратних і системних засобів; у дослідженні Н.Морзе [6] запропоновано систему методичної підготовки майбутніх учителів інформатики, що базується на методології системного підходу; у роботі О.Спіріна [8] обґрунтовано можливість індивідуалізації та інтенсифікації навчання основ штучного інтелекту в курсі інформатики завдяки впровадженню методики диференційованого підходу; П.Ухань [10] розкриває доцільність використання нових інформаційних технологій під час контролю знань, умінь та навичок студентів; у роботі І.Ветрова [1] запропоновано компоненти методичної системи навчання основ інформатики й обчислювальної техніки; В.Кондратьєвим [5] виділено основні положення системи безперервної інформаційно-технологічної підготовки студентів; автори роботи "Формування інформаційної культури спеціаліста" [3] наголошують на проблемах безперервності, спадкоємності й достатності інформатизації навчального процесу, інтеграції спеціальних та інформаційних дисциплін.

Сьогодні вітчизняна система підготовки фахівців комп'ютерного профілю не відповідає вимогам галузі. Необхідно змінювати пріоритети у розробках освітніх програм.

У галузі інформаційних технологій потрібна така система навчання, яка б дозволяла: витримувати стандарти підготовки, досягати взаємозамінності фахівців. Щоб готувати для ринку праці фахівців комп'ютерного профілю, що відповідають запитам працедавців, система їх підготовки повинна бути не просто модульною, а й багатоступеневою, що дає як спеціалізовані знання, так і практичний досвід. Разом ступені цієї системи утворюють єдиний цикл. Після проходження кожного з них випускник отримує можливість стати повноцінним фахівцем, знайти роботу і водночас (за бажанням) продовжити освіту. При цьому градація освітніх рівнів (молодший спеціаліст, бакалавр, магістр) відповідає різним посадовим рівням: кодувальник / тестувальник; розробник, системний аналітик, аналітик баз даних, аналітик / контролер якості; менеджер проекту, координатор, бізнес-аналітик, менеджер з управління якістю. Перший ступінь – технікум або коледж. Молодшого фахівця потрібно навчати тим самим дисциплінам і на такому ж рівні, що і бакалавра, лише за меншим обсягом. Тут має застосовуватися більше практики, необхідно розвивати практичні навички. Правова підготовка на цьому рівні здійснюється в межах курсу "Основи правових знань". Другий ступінь – бакалаврат, спеціальний рівень. Фахівець з дипломом бакалавра виконує роботу за складнішим рівнем, на відміну від молодшого фахівця, та вимагає ґрунтовної теоретичної підготовки. Він повинен розуміти різні технології, сценарії взаємодії системи й роботи користувача, уміти розробляти архітектуру рішень, моделі баз даних, інтерфейси тощо. Правова підготовка на цьому рівні здійснюється в межах курсу "Правознавство". Третій ступінь – магістратура, управлінська підготовка для фахівців, які можуть самостійно впроваджувати складні проекти, розумітися на організаційних моментах бізнесу, на роботі суміжних відділів чи підрозділів, основах бюджетної практики і управлінні людьми. Навчання цього рівня включає курси: "Управління проектами", "Управління ресурсами", "Управління знаннями", "Інтелектуальна власність", тобто до наявних спеціальних знань додається правова бізнес-освіта. Ми пропонуємо таку реалізацію багаторівневої правової підготовки для майбутніх фахівців комп'ютерної галузі: проведення базової підготовки на попередньому та початковому етапах навчання; формування професійно-правових знань та вмінь на наступних курсах навчання; використання знань та вмінь, сформованих у процесі вивчення однієї з правових дисциплін під час виробничої практики, конкретизація та розвиток навчання у подальших дисциплінах на вищому рівні. Багаторівнева система правової підготовки повинна стати єдиним інтегрованим комплексом, метою якого є формування професійно-правової відповідальності, професійної правосвідомості, інформаційно-правової культури на всіх етапах навчання та в подальшій професійній діяльності.

Специфіка виробничого простору фахівців комп'ютерного профілю зумовлена: значним інтелектуальним напруженням, пов'язаним з інформаційним перевантаженням; підвищеним ступенем рухливості нервової системи під час роботи з комп'ютерною технікою; високою координацією зорового аналізатора; здатністю оперативного перемикає увагу та діяти в нестандартних ситуаціях. Це породжує необхідність розробки та впровадження цілісної педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю і вимагає застосування нових підходів до формування змісту професійної освіти, співпраці вищих навчальних закладів із роботодавцями.

Правовими нормами регулюється також процес професійного зростання. Згідно результатів оцінки та атестації

працівнику присвоюється рівень компетенції в межах видової спеціалізації: базовий, середній, повний, старший; розробник, аналітик, консультант тощо. Щоб перейти до наступного ступеню, з вищим рівнем оплати, працівник має охоплювати більше вимог: засвоїти необхідні знання й напрацювати досвід роботи. Іноді кандидат на вищу посаду може перейти в іншу фірму раніше, ніж з'явиться відповідна вакансія в межах компанії. Вигідне і правильне для фахівця рішення може стати проблемою для установи, що навчила й виховала його: працівники володіють інформацією компанії, що є конкурентною перевагою. Сьогодні багато компанії бажують переманити фахівця, який знає секрет конкурента. Для них це прорив у знаннях, у технологіях. І ця проблема не врегульована правовими нормами. Працедавець навчас співробітника, передає йому частину знань, від яких залежить успіх бізнесу і які є комерційною таємницею. При цьому він звичайно укладає з працівником угоду про нерозголошення конфіденційної інформації. Ось тут і виникає додаткова складність. Підписуючи подібну угоду із замовником, компанія-підрядник фактично зобов'язується протягом певного часу не працювати з його конкурентами. Проте, якщо вона не може гарантувати, що її співробітники не перейдуть працювати до конкурентів замовника, то автоматично позбавляється можливості виконати умови угоди. Якщо під час укладання контракту замовник висуває умову, що інформація про нього не повинна потрапити до його конкурентів протягом, скажімо, 3 років, то забезпечити виконання цієї умови роботодавець може, якщо підпише відповідну угоду зі своїм працівником. Така угода з найменцем може накласти певні обмеження у виборі подальшого місця роботи після звільнення (зокрема, працювати в конкретних компаніях-конкурентах). Нині держава не може гарантувати виконання такої угоди. Подібні аспекти трудових стосунків, а саме – питання захисту інтересів бізнесу, прав працедавця за умови припинення трудових стосунків з працівником наше законодавство взагалі не регулює. Усі ці питання сьогодні можуть бути вирішені лише шляхом правового виховання.

Отже, розглянувши проблему підготовки майбутніх фахівців комп'ютерної галузі до вирішення професійних правових завдань, ми дійшли висновку, що її можна вирішити шляхом правового виховання у вищому навчальному закладі. Правова вихованість як показник правового виховання спеціаліста передбачає повагу до закону і законності, ставлення до них як до соціальних цінностей, дотримання правових норм професійної поведінки; прагнення до вибору правомірних способів і засобів вирішення виробничих проблем.

Правова підготовка фахівців комп'ютерного профілю

повинна спиратися на поліфункціональний характер їх професійної діяльності та передбачати такі етапи вирішення правової ситуації: ідентифікація проблеми (аналіз і визначення ступеня складності); диверсифікаційне прогнозування її вирішення (пошук варіантів вирішення проблеми); вибір та верифікація рішення (обґрунтування найбільш оптимального способу вирішення проблеми); формалізація рішень (подання рішень у вигляді формальної системи); транспортування рішень (формулювання перед студентами важливих завдань); моніторинг результатів (оцінка й коригування результатів).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, проаналізувавши роль навчального та виробничого просторів у формуванні правової вихованості майбутніх фахівців комп'ютерної галузі та розглянувши проблему їх підготовки до вирішення професійних правових завдань шляхом правового виховання, ми встановили, що на сучасному етапі наявні великі обсяги різноманітних інформаційних продуктів, їх виробники й користувачі зацікавлені в законодавчому захисті своїх прав на ці продукти. Проте нові інформаційні технології дають поштовх не тільки прогресу суспільства, але й призводять до формування нової специфічної соціальної групи правопорушників, злочинна діяльність яких пов'язана зі сферою інформаційних технологій, тому особливої значимості набуває правове регулювання цієї сфери. Проведене дослідження показує, що система правового виховання у вищому навчальному закладі виступає організаційним і методологічним механізмом, за допомоги якого суб'єкти правового виховання впливають на суспільну та індивідуальну свідомість майбутнього фахівця, допомагаючи останньому сприйняти правові принципи і норми. Тому проблема, яка досліджується, є актуальною і важливою для розвитку педагогічної науки, оскільки правова підготовка фахівців комп'ютерного профілю повинна бути багаторівневою та інтегрованою, а її результатом є формування правової вихованості, яку потрібно забезпечувати поєднанням професійної спрямованості з правовою підготовкою; інтеграцію правових і фахових дисциплін потрібно здійснювати через скоригованість змісту навчання фахівців комп'ютерного профілю відповідно до майбутньої професійної діяльності.

Оскільки нами встановлено, що професійна діяльність фахівців комп'ютерного профілю є поліфункціональною і широкопрофільною, то перспективи подальшої роботи вбачаємо у побудові моделі правового виховання студентів вищих навчальних закладів, використовуючи загальнонаукові та загальнопедагогічні підходи, а також керуючись педагогічними закономірностями та принципами.

Література та джерела

1. Ветрова І.Г. Методика навчання інформатики в школах нового типу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання інформатики" / І.Г.Ветрова. – К., 2001. – 20 с.
2. Гунько С.О. Формування системи знань про інформаційні технології у майбутніх вчителів початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / С.О.Гунько. – К., 1999. – 20 с.
3. Дворецкий С. И. Формирование информационной культуры специалиста / С.И.Дворецкий, А.В.Майстренко, Е.И.Муратова // Информатика и образование. – 2001. – № 4. – С.21–31
4. Дем'яненко В.М. Методика навчання майбутніх вчителів інформатики апаратних і системних програмних засобів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.13.00.02 "Теорія та методика навчання інформатики" / В.М.Дем'яненко. – К., 2003. – 20 с.
5. Кондратьев В. В. Концепция информатизации образования в технологическом университете / В.В.Кондратьев // Информационные технологии в образовании : материалы Конгресса конференций "ИТО-2003". – М. : АНО "ИТО", 2003. – С. 24.
6. Морзе Н.В. Система методичної підготовки майбутніх вчителів інформатики в педагогічних університетах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец.13.00.02 "Теорія та методика навчання інформатики" / Н.В.Морзе. – К., 2003. – 39 с.
7. Попадич О.О. Педагогічні умови правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. нау: спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / О.О.Попадич. – Умань, 2014. – 283 с.
8. Спірін О.М. Диференційований підхід у вивченні основ штучного інтелекту в курсі інформатики фізико-математичного факультету

- вищого педагогічного закладу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання інформатики" /О.М.Спірін. – К., 2001. – 20 с.
9. Требін М. П. Правова вихованість – основа демократичного, правового розвитку українського суспільства /М.П.Требін // Проблеми законності. – 2009. – № 103. – С.216-220
10. Ухань П.С. Контроль знань, вмінь і навичок учнів на уроках інформатики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання інформатики" /П.С.Ухань. – К., 2001. – 17 с.
11. Шугайло Г.В. Диференційований підхід до навчання комп'ютерних технологій майбутніх учителів інформатики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" /Г.В.Шугайло. – К., 2003. – 21 с.

В статье рассмотрена роль учебного и производственного пространства в формировании правовой воспитанности будущих специалистов как важной проблемы профессиональной подготовки специалистов; определены компоненты (профессионально-правовая осведомленность, профессионально-правовая развитость и готовность к правомерной профессиональной деятельности) правовой воспитанности будущих специалистов компьютерной отрасли; доказано, что правовая подготовка специалистов компьютерного профиля должна быть многоуровневой и интегрированной, а также, что профессиональная деятельность специалистов компьютерного профиля является полифункциональной и широкопрофильной.

Ключевые слова: правовое воспитание, правовая воспитанность, учебное пространство, производственная среда, студент вуза, будущий специалист компьютерной отрасли.

Legal education system in high school is an organizational and methodological mechanism by which the legal education subjects influence on future specialist's public and individual consciousness, helping the last to perceive legal principles and norms. In the legal education process for the future specialist in computer industry professionally legal responsibility, professional sense of justice and informatively legal activity culture are formed. The role of educational and production space in forming the future specialists' legal breeding as an important problem of specialists' professional preparation has been considered in the article; the components (professionally legal knowledge, professionally legal development and readiness to legitimate professional activity) of the future specialists' in computer industry legal breeding have been determined; such concepts as legal education, legal breeding, educational space, production environment, high school student, future specialist in computer industry in intercommunication have been analysed; the fact that specialists' in computer industry legal preparation is to be multilevel and computer-integrated has been researched; the fact that specialists' in computer industry professional activity is multifunctional and large-profile has been proved.

Key words: legal education, legal breeding, educational space, production environment, high school student, future specialist in computer industry.